

Kettős állampolgárság mint átfedő kötődés

Faist, Thomas: Doppelte Staatsbürgerschaft als überlappende Mitgliedschaft. = Politische Vierteljahresschrift, 42. Jg. 2/2001. 247–264. p.

A kettős állampolgárság körülbelül az 1950-es évek végétől, az Amerikai Egyesült Államokból kiindulva, az emberi jogi normák nemzetközi szemhatáru kikristályosodása nyomán vált szélesebb körű joggyakorlattá. Lényegében a fokozódó gazdasági migráció és globalizálódás, a menekültügy, a széles körű kelet-nyugati családgyesítések körében jelentkező igény játszott ebben szerepet. Elsődlegesen a házaspárok (először is a nő), illetve megszületett gyermek saját jogú lehetőségét („ius sanguinis”, „ius soli”) jelentette a befogadó országon belül, utóbb terjedt ki egyetemlegesen is. Mind e téren főként az 1957. évi New York-i Egyezmény és az Európa Tanács 1997-es Ajánlásai jelentettek előrelépést. A mechanizmus többnyire abban áll, hogy az új állampolgárság – adott, egyezményes jogsultságokkal és kötelezettségekkel – a régi feladása nélkül megszerezhető, ami korábban általában vagy előfeltételnek számított, vagy pedig következményként jelentkezett. A kettős állampolgárság ma már az áttelepülők meghatározott körére nézve viszonylag elterjedt gyakorlat Nyugat-Európában is, csak kivételes helyzetekben és esetekben érvényesül a másik kontinensrészen és a világ más részein. Sokatmondó (becsült) adat: az NSZK-ban ma 2–3 millió között mozog a kettős állampolgárságú egyének száma. Elfogadott nemzetközi normatívája a témának egyelőre nincs, és jogelméletileg is kevésbé kifejlesztett, a közvélemény számára majdnem mindenütt fölöttébb homályos, a gyakorlati politikai diskurzusokban is igen esetleges formában megjelenő kérdés. Politikai implikációival – válságos és konfliktusos háttér esetén – problematikus kérdés is, s ma még igen hátrányos terep számára a ’90-es évek zűrzavarral teli Közép- és Kelet-Európája.

Th. Faist sem vállalkozik a kérdés rendszeres kifejtésére vagy áttekintésére. Elméleti jogszociológiai-filozófiai fejtegetéseinek célzata, hogy élesebb fénybe vonja a kettős állampolgárság emberi jogi horderejét, egyidejűleg politikai összefüggésben felvértezzen az elfogultság és félelem nélküli megközelítésére. Kibontva az állampolgárság-fogalom sokoldalú és összetett tartalmát – az államnemzethez fűző érzelmi-tudati függés és lojalitás, az egyszerű empirikus és szimbolikus kötődés, egyféle zárt beágyazottság mibenlétét a vele elvárható törvényes jogok és kirótt kötelezettségek együttesével, a kollektívumban foglalt viszonyos függés és együttműködés (mint társadalmi szerződés) különös és általános fokozataival (családkörnyezet, táj, nemzet), a kötelekék finom és sűrű hálóját (létbiztonság, szocializáció, segítségnyújtás, szerep- és azonosságtudat stb.) vetíti rá a kettős függés/lojalitás helyzetére. E teljesség vesztesei a migrációk, peregrinációk, emigrációk, helyváltoztatás nélkül is: a területcserék – egyéneken és csoportokban. A hiánypótlás és regenerálás elemi követelmény, és megkettőzött formában reális, a ritkán üdvözítő „házat cserél” változat (kiegészítésül: magyar klasszikus mondás szerint annyi, mint „szívet cserél”) helyett elvi nemzetközi-jogi megközelítésben az eredeti és az új kötődés egybekapcsolása követendő.

Ismert mindeközben a régi tagadó szemlélet: „one person, one vote” – már csak az adminisztratív témák (adó- vagy hadkötelezettség, a választójog stb.) felől nézve is, de inkább nemzeti fundamentalista fenntartások okán. Az ellenvetést persze mindig azok teszik, akiket a helyzetük megkímél a határátlépő kényszerektől. A globalizálódó történelem és politika, az egyetemes technológiai integráció rég meghaladta a fundamentalista felfogást. Az adminisztratív, technikai elemek, ha általános norma elfogadása útján nem (egyelőre), akkor

kétoldalú megállapodások szintjén szabályozhatók. Különleges kérdésekben megoldást nyújthat az illetőség elsődleges-másodlagos sorolására, aktív–passzív beállítására vonatkozó kölcsönös szabályozás; erre nézve kiforrott gyakorlat egyelőre azonban nem ismert. Ez esetben az egyik illetőség lényegében „jogfenntartó” jellegű (ám legkevesebbé sem formális vagy „alibi” értékű), az újraaktiválhatóság garanciája mellett. A fejlett demokrácia világa ma már tisztában van azzal: konszolidált feltételek mellett nemcsak szükségtelen, de egyenesen káros is az eredeti állampolgárság kizárása a képből. Mind a befogadó társadalom, mind pedig a kibocsátó ország ugyanis a jövevények két oldalra simuló, átfedő integrációjában érdekelt. Az integráció természetesen: folyamat, amely magába rejti a napi súrlódások átmeneti kockázatát. A gyakorlat általában igazolja a várakozásokat, s több helyütt a második nemzedék viszonylag „üzembiztos” szocializációjánál tart. Van még mit javítani a kettős-állampolgári státus tartalmán (a fentiekén túl például diplomáciai védelem harmadik államokban, és egyebek)... A gyakorlati eredmények láttán az elméleti átgondolás számára ennek ellenére mindinkább a kiterjesztett kötődés jeleníti meg a magasabb értékű normaszintet (a „szabály”) az egyszeres, nemzeti kötődéssel szemben (a „kivétel”).

A szakértői eszme-futtatásban érintett nemzetet túli (nemzet „feletti”, több határon átnyúló; eredeti szóhasználattal: „poszt-nacionális”, „supra-staatlich”, „trans-staatlich”), összetett kapcsolatok a lehetséges kiterjesztések gazdag demokrácia-tartalmát jelzik, és még erőteljesebben aláhúzzák a kettős (vagy többes) állampolgárság valós biztosítékainak súlyát. Különböző globalizált, részben virtuális, illetve mozgásban lévő terekekről van szó, mint több állam között szétszóródott és helyváltogató családok, civil testületi, kulturális-diplomáciai vagy vállalati világhálózatok, ügynökségek, mozgalmi formációk esetében. Az ezekben elhelyezkedő és mozgó egyének, csoportok számára létfontosságú a személyi jogok minél többoldalú és optimális szinteken garantált érvényesülése. A teljeskörűség és egyöntetűség szempontjából nyilván egy „világköztársaság” átfogó társadalmiasultságát kell elképzelni mint látomást, és ehhez közelíteni a gyakorlati megoldási lehetőségeket. Az általános emberi jogok minimuma a demokratikus világban sokhelyütt érvényesíthető „idegenek” számára is, a fejlett demokrácia szinterein pedig a civil jogok tágabb köre. Hézagmentesen azonban ma még csak az állampolgári jogok zárnak körülöttünk, így ezek elérése a „fedő” kiterjesztés minél szélesebb lehetőségét kívánja. Sajátos példa az „EU-polgár” státusa, amely – egyszeres állampolgársággal megváltható módon – sok szempontból az Unió teljes területén „honosít”, ám adott élőhelyen ez sem pótol egy további állampolgárságot.

Különleges helyzetben merül fel az átfedő állampolgárság nemzeti kisebbségek esetében – ezek patronáló anyaországával, mint a Kárpát-medence magyarságánál. (Sok más, hasonló esetben az ilyen helyzeteket népiirtás és etnikai tisztogatás útján felszámolták.) E vonatkozásban egymással ellenkező vélekedések látnak napvilágot a realizálható kettős állampolgárság kihatását illetően: a „hid-szerep” megerősítése és ellenkezőleg: táptalaj az irredentizmus számára. Bizonyos, hogy az érintett államok maximálisan rendezett partneri viszonya szükséges hozzá, különben akár életveszélyes megoldás is válhat belőle. Élő, sikeres gyakorlat mellett értéke felbecsülhetetlen. Az átfedő állampolgárság elve mérvadó hosszabb időre hontalanná vált polgárháborús menekültek esetében is, akiknek humanitárius befogadása elképzelhetetlen tényleges állampolgári jogok nélkül, s a teljes értékű befogadás későbbi visszatérésüknek sem gátja. E két utóbbi kontextusban különösen jól kézzelfogható a kettős állampolgárság intézményében rejlő erő, nemcsak az érintettek javára, hanem a környező társadalom nevelődése szempontjából is, midőn megbecsüli magát azzal, hogy toleranciával viseltetik és kifejezett pártfogást tanúsít a határokat átszelő kapcsolatok és kötődések embervalósága iránt.

Úton az ENSZ Kisebbségi Ügyekért felelős Különleges Képviselő pozíció létrejötté felé – az EBESZ Kisebbségügyi Főbiztosának tapasztalataiból merítvén

Letschert, Rianne: Towards a UN Special Representative on Minority Issues – drawing upon the experiences of the OSCE High Commissioner on National Minorities. = Helsinki Monitor, 2002. 4. no. 326–337. p.

A kisebbségek védelmének szükségességét ma már senki nem kérdőjelezi meg. Az ügy időszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy nemzetközi szinten több szervezet is (az EU, az ENSZ, az EBESZ és az Európa Tanács) különböző kezdeményezésekkel próbál javulást elérni a területen. Többek között a normatív keret kiszélesítésén, különféle mechanizmusok kidolgozásán és a csoportok közötti kölcsönös bizalom kiépítésén fáradoznak. A figyelem egyre inkább a mechanizmusok kidolgozására irányul, hiszen a kisebbségi jogok érvényesítése és felügyelete még gyerekcipőben jár ahhoz képest, ahol a normatív keret kidolgozása tart.

A téma fontosságának felismerése vezetett az ENSZ Különleges Képviselő kinevezésének tervéhez, amellyel kapcsolatban előszeretettel emlegetik az EBESZ-főbiztos munkájának sikerét. 2002-ben az ENSZ Kisebbségekkel Foglalkozó Munkacsoportja fogalmazta meg először az Ajánlásában, hogy az Emberjogi Bizottságnak meg kellene fontolnia egy különleges eljárási mechanizmus létrehozását, például egy különleges rapportőr vagy képviselő személyében. A kisebbségi ügyek szisztematikus felügyeletére 1995-ben létrehozták a Kisebbségekkel Foglalkozó Munkacsoportot azzal a mandátummal, hogy azt vizsgálja, hogyan és milyen eszközökkel lehet elmélyíteni és védeni a kisebbségi jogokat. Az ENSZ égisze alatt már több monitoring eljárás van, ám ezek egyike sem kifejezetten a kisebbségek jogaival foglalkozik, inkább csak kapcsolatba kerülnek vele (pl. a vallási intolerancia vagy a faji megkülönböztetés kapcsán). Tevékenysége során a Munkacsoport látta, hogy nem tudja elég hatékonyan ellátni a feladatát, és ekkor került elő először komolyan a Különleges Képviselő mint megoldás. Ezek után a 2002-es Ajánlás, ami egy lehetséges mandátumot is magába foglal, már nem volt meglepetés.

Logikusnak tűnhet az EBESZ-főbiztoséhoz hasonló pozíció létrehozása világszinten, azonban közelebbről szemlélve ez nem feltétlenül tűnik reálisnak, sőt még csak kívánatosnak sem. Három fő kérdést kell megvizsgálni ahhoz, hogy lássuk, miért. Először is, lehetséges lenne-e a poszt létrehozása, látván, hogy az államok mennyire húzódoznak a már kisebbségek és ennek kapcsán a kisebbségi jogok elismerésétől is? Másodszor, tudna-e egy ilyen képviselő világszinten működni, a működési körébe tartozó országok nagy számát tekintve? Harmadszor, milyen mandátuma legyen? Azon alapuljon, amit Max van der Stoep kapott 1992-ben, vagy egy külön mandátumot kellene kidolgozni számára?

Az első kérdésre a válasz az, hogy az EBESZ-hez hasonlóan, valószínűleg az ENSZ-tagállamok között is nehéz lesz megegyezésre jutni a Képviselő pozíciójának kívánatosságát illetően. Ezt jelzi, hogy több állam rögtön már akkor fenntartását fejezte ki, és jelezte, hogy kiket fog kisebbségnek tekinteni, amikor az Európa Tanács Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről aláírására, illetve ratifikálására került sor.

A globális működés nagy kihívás, ám valószínűleg kivitelezhetetlen feladat lenne egy ember számára. Az EBESZ-megbízottnak is rendkívül fontos és komplex problémákkal kell foglalkoznia, pedig kis stábjá és korlátozott költségvetése van. Van der Stoel többször is kifejezésre juttatta elképédését, hogy a világ milyen hatalmas összegeket költ a

konfliktusok megoldására, míg a megelőzésre adott pénz jelentéktelen. Ezek a nehézségek világméretekben még inkább jelen lennének, és megnehezítenék, ha nem ellehetetlenítenék a Képviselő munkáját.

De képzeljük el, hogy mindezek ellenére létrejön egy előzetes konszenzus a pozíció létrehozására. A következő probléma, hogy mandátumot kell kialakítani. A Képviselő feladatai a következők lennének: az ENSZ főtitkárához való közelsége miatt hatékony korai figyelmeztetési eszköz lenne kisebbségekkel kapcsolatos ügyekben, és az ENSZ szervezetének alapvető tevékenységein keresztül megfelelően nyomon tudná követni a helyzet alakulását. Feladatához tartozna megfelelő megoldások kidolgozása a felmerülő problémákra. Ez a képviselői jelenlét a technikai segítségnyújtást erősítené, és lehetővé tenné, hogy ez a problémák gyökerétől induljon ki. Egyenesen a főtitkári irodának tenne jelentést, és így pontos és időszerű információt közvetítene a fejlődő konfliktusokról. Feladata tehát nem a kisebbségi jogok elősegítése és védelme lenne (nem monitoring tevékenységet fejtene ki), hanem a korai figyelmeztetés és korai fellépés (megoldások kidolgozása), ha a szükség úgy hozza.

A Főbiztos tevékenységével kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy saját felelősségére avatkozhat be, az adott állam beleegyezése nélkül beutazhat bármely országba, és minden egyéb érintettől függetlenül dolgozik. Egyrésztől tehát megadták neki a kellő függetlenséget és mozgásteret, másrésztől azonban az államokat érzékenyen érintette, hogy egy független nemzetközi tisztviselő járkal az érintett területeken. Van der Stoel számos alkalommal megjegyezte, hogy ha mandátumát most fogalmaznák meg, nem lenne ekkora szabadsága. Ez igaz a Képviselő mandátumával kapcsolatban is, akinek viszont elengedhetetlen lenne a függetlenség és a flexibilitás.

A Főbiztos mandátumának hiányossága azonban, amire egy új kidolgozásánál gondolni kellene, az a szervezett terrorista cselekményekkel kapcsolatos mandátum. Hatékony preventív diplomácia ma már elképzelhetetlen nélkül. A második kritikus pont, amire figyelmet kell majd fordítani, nem más, mint az ajánlások nyomon követése. Nélkül az ajánlások megvalósítását nem lehet ellenőrizni és értékelni. A harmadik pont, hogy az államok nem szívesen engedik, hogy nemzetközi szervezetek a belügyeikkel foglalkozzanak. Éppen ezért talán nem képviselői, hanem rapportóri posztot kellene létrehozni. A rapportőr alapvetően a főtitkár alatt dolgozna, nem lenne külön mandátuma, és terepre is csak a főtitkár küldhetné. A jelen helyzetben egy ilyen poszt létrehozása mindenképpen kivitelezhetőbbnek tűnik.

Tegyük fel azonban, hogy mégiscsak Képviselőt jelölnek ki. Hogyan viszonyulna akkor az EBESZ és az ENSZ emberének pozíciója egymáshoz? A munka megkettőzését mindenképpen el kellene kerülni, és hatékony munkamegosztást kellene kidolgozni a közös területekre.

Akármilyen megoldást talál is az ENSZ, nem kétséges, hogy új instrumentumra van szükség a kisebbségek védelme területén. Ami biztos, a mandátumnak tartalmaznia kell majd a következő elemeket: korai figyelmeztetés- és beavatkozás-funkciók, függetlenség, pártatlanság, bizalmasság és együttműködés. Az új pozíció mellé megfelelő stábot is kell biztosítani, az új tisztviselőnek pedig minden segítséget meg kell kapnia az államtól, hogy a kisebbségek védelmének érdekében hatékonyan tudjon tevékenykedni.

Barna Judit

Az igazságszolgáltatás egy bevándorlók és letelepedők alkotta társadalomban. A „zsidó és demokratikus” állam

*Kimmerling, Baruch: Jurisdiction in an Immigrant-Settler Society. The „Jewish and Democratic State”. =
Comparative Political Studies, 35. vol. 2002. 10. no. December 1119–1144. p.*

1995-ben a baqa al-gabriyai Qa’adan család kérvényezte, hogy földet vehessen a katziri zsidó közösségi telepen, a Wadi Ara térségben. Kérvényüket azzal utasították el, hogy a térség hivatalos politikája tiltja telkek kiutalását nem zsidóknak. Qa’adanék perre vitték az ügyet. Először peren kívüli egyezséget javasoltak nekik, ám ügyük 2000-re a Legfelsőbb Bírósáig jutott, mely megállapította, hogy a földek kiosztásánál törvényellenes az arab izraeliek elleni megkülönböztetés.

Sokan forradalminak titulálták a döntést, hiszen az szakított a „zsidó alapelvekkel”, melyek alapján az izraeli állam szisztematikusan, bürokratikus módszerekkel, messzemenő megkülönböztetést alkalmazott az arab állampolgárokkal szemben. A Jeruzsálemi Héber Egyetem oktatója szerint ezek, valamint a „Visszatérési Törvény (Law of Return)” alkotják az Izraelben élő arabok jogi megkülönböztetésének fő áramát. Alapját három, kulturális, politikai és jogi elv alkotja: a szuverén államhoz tartozó minden föld (zsidó) nemzeti föld; az állam vagy ügynöksége el nem, csak haszonbérletbe adhatja a földeket; a központi földelosztó szerv a Zsidó Ügynökség.

Bármennyire forradalminak tűnhet is a bíróság megfogalmazása, a Qa’adan családdal kapcsolatos döntést közelebbről szemlélve láthatóvá válik, hogy a bírák az ő személyes ügyükben nem hozott döntést (nem kapták meg a földjüket). A bíróság nem rendelkezett a rendszerbe beépített jogi és intézményes megkülönböztetés ellen, és nem utasította az illetékeseket a föld kiutalására. Ennek fényében többen megkérdőjelezték a döntés jelentőségét, mondván, hogy csak szimbolikus hatása volt. Az ügy egyrészt megerősítette a bíróságnak mint az emberi jogok védelmezőjének a legitimitását, másrészt egyike volt azoknak az elszigetelt győzelmeknek, amelyek palesztinok kereseti ügyében születtek (általánosságban elmondható, hogy ezeket a döntéseket nem tekintik precedens értékűnek, és a palesztinok, illetve arabok összességére nem tekintik érvényesnek).

Izrael bevándorlók és letelepedők országaként jött létre. Míg nem alakultak ki végleges határai, sem geopolitikailag, sem társadalmilag, és ennek köszönhető, hogy intézményeit tekintve és kulturálisan is, terjeszkedő és megerősödni akaró bevándorló-állam maradt. Az állam szociopolitikai és politikai kulturális arénáját ma is társadalmi és politikai határok szabják fel egymást részben fedő részekre. A kontextustól függően ezek között ingadozik az állam, így próbálván fenntartani a demokratikus látszatot. Négy fő határt lehet megkülönböztetni.

Az első határt a zsidó állampolgárság szabja meg, azonban vallási és nemzetiségi okok miatt még zsidó állampolgároknak sem mindig adatik meg a polgárjogok összessége (pl. a nőknek vagy a nem hívő zsidóknak). A második kategória az izraeli állampolgárság, melybe zsidók, nem zsidók és arabok egyaránt beletartoznak. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy Izrael, a zsidó állampolgárok csoportjával ellentétben nem kollektív, hanem csak egyéni alapon állapítja meg arabok esetében az állampolgárságot. A harmadik az etnikai-vallási határvonal. Ez a zsidókat határolja be, az Izraelben és a diaszpórában élők összességét. Az izraeli felügyeleti rendszer határa a negyedik. Az Autonóm Nemzeti Hatóság létrehozása ellenére, a megszállt területek palesztin népessége még ma is izraeli felügyelet alatt van, és az izraeli gazdaság része, ami egyfajta belső kolonizációra utal.

A címre utalva két, egymással kapcsolatos kérdés merülhet fel: Egy állam, amely hivatalosan és alkotmányosan „zsidó és demokratikus” országgént határozza meg magát, hogyan viszonyul az igazságszolgáltatás területén az arab állampolgárokhoz, illetve azokhoz a palesztinokhoz, akik az 1967-ben megszállt területeken élnek? Illetve, hogy a bevándorló-állam miképpen próbálja megtartani demokratikus identitását és arculatát, miközben folyamatosan a saját életterületének biztosítására törekszik, és közben semmibe veszi az alapvető emberi jogokat.

Izrael történetében sokak két időszakot különböztetnek meg, amelyeket 1967 választ el egymástól. Mások, így a Legfelsőbb Bíróság (LB) elnöke, Ahron Barak, 1992-ben húzzák meg az „időszámítás” határvonalát. Ekkor két Alaptörvényt is elfogadtak, amelyeknek köszönhetően egyesek szerint eljött az alkotmányos demokrácia időszaka. A Legfelsőbb Bíróság megerősödött, és némely területen rendkívül haladó döntésekre jutott, ami sokakban az igazságszolgáltatás régen áhított autonómiájának érzetét erősítette.

Az izraeli igazságszolgáltatási rendszer, és főleg a Legfelsőbb Bíróság működésének közelebbi vizsgálata ezzel szemben azt mutatja, hogy az nemcsak hogy nem segíti és védi mindazokat, akik politikai, társadalmi, gazdasági vagy egyéb téren elnyomást szenvednek el, nem védelmezi a polgári és emberi jogokat, de folytatja a korábban kialakult elnyomás gyakorlatát. Az etnikai és nemzeti kisebbségek védelme iránti érdektelenség és visszafogottság még világosabban kitűnik azon haladó döntések sora mellett, amelyeket más kisebbségek, pl. a nők és a homoszexuálisok elleni megkülönböztetés enyhítésére hoztak.

A palesztinokkal kapcsolatosan, a LB precedenst teremtett, amikor nem tagadta meg a megszállt területek lakóitól a jogot, hogy keresetet nyújtsanak be nála. Ezzel, sokak számára, egyfajta legitimitást adott a helyzetnek. Mások azonban úgy vélik, hogy a megszállást csupán a felvilágosultság mázába öltöztette, és végeredményben a területek „igazságszolgáltatási annektálása” történt. A LB tehát kulcsszerepet játszott az arab–izraeli konfliktusban. Ezen túlmenően, rendszeresen alkalmazott egy technikát, vagyis azt, hogy ha a „biztonsági okok” megjelentek a perben, akkor azokat meg sem vizsgálva, mindig az ezeket citáló fél számára kedvező döntést hozott. Azt pedig, hogy mikor volt szó biztonsági kérdésről, az állam, a végrehajtó hatalom döntötte el. Egy esetben történt csak, hogy bár „biztonsági okokból” akarták kisajátítani a palesztin Rujaib falu földjeit a zsidó telepesek számára, ez még sem történt meg. Ez azonban nem a bíróságon múlt, mivel éppen a telepesek jelentették ki, hogy nem biztonsági okokból akarják a földet, hanem mert Izrael népe visszatér a hazájába, illetve a megkérdőjelezett biztonsági szakértők is különbözőképpen értékelték a helyzetet. Ezek után, a bíróság nem tehetett mást, mint hogy eltért az általánosan bevett döntéshozatali módszerétől. Ez a módszer még az 1948 utáni és '50-es évekbeli kisajátítások alatt kezdte karrierjét, amikor palesztinoktól és a határokon belül élő araboktól biztonsági okokra sorra elvették a földjeiket. 1950-ben például kitelepítettek egy arab falut, hogy oda telepesek költözhessenek. Amikor az arabok panaszt tettek, az állam hosszas hallgatás után azzal válaszolt, hogy megszületett a „Földszerzés Törvénye (Law of Land Acquisition)”, ami minden korábbi kisajátítást utólag legálisnak ismert el, azokat is, amelyeket minden alap nélkül vittek véghez.

1967 után a megszállott területeken is együttesen segédkezett a törvényhozás és a jogi ítélkezés a területi terjeszkedés, a kisajátítások véghezvitelében. A polgári települések alapítása rögtön mint „biztonsági intézkedés” jelent meg, ami aztán maga után vonta, hogy a LB nem ítélte az odaköltöző telepesek ellen. (Ma már több szakértő éppen létezésük miatt kezeli biztonsági kérdésként ezeket a településeket, hiszen csupán a létezésük katonai veszélyeket rejt magában.)

A megszállott területekkel kapcsolatban meg kell említeni, hogy eddig egy izraeli kormány sem akart állampolgárságot adni az ott lakóknak. Azzal ugyanis gyakorlatilag két-

nemzetiségű országgá vált volna Izrael. Ennél kényelmesebb megoldás volt a katonai törvénykezés és ítélkezés bevezetése az arabok számára, míg a zsidókat Izrael törvényei és igazságszolgáltatása védi.

Az araboknak a „zsidó politikai államból” való kizárását a már említett két 1992-es alaptörvény mintegy kodifikálta. Barak szerint a két, emberi jogokról szóló törvény elfogadásával megtörtént az izraeli jog alkotmányosítása (Izraelben nem fogadtak el alkotmányt, mondván az majd az elfogadott alaptörvények nyomán folyamatosan alakul ki.) Az alkotmányosítási folyamat mindenképpen pozitív trendre utal, azonban például Ruth Gavison kifejti, hogy az 1992-es két törvény nem tesz mást, mint megőrzi az akkorra kialakult status quót, azaz: fenntartja az ortodox monopóliumot a személyes státussal kapcsolatos politikában, továbbra is felhatalmazza a katonaságot és a különböző biztonsági szerveket, hogy vészhelyzetet hirdessenek, valamint a polgári egyenlőség hiányát állandósítja.

Mindkét Alaptörvény kijelentette, hogy Izrael Államnak mint zsidó és demokratikus államnak az értékeit fekteti le. Azonban minden tudományos erőfeszítés ellenére máig sem sikerült a két fogalom között kompromisszumot találni. Sőt, a zsidó és demokratikus fogalmak vizsgálata éppen azt mutatja, hogy ez a két fogalom kölcsönösen kizárja egymást. Így történhet meg, hogy az „Alaptörvény: Emberi Méltóság és Szabadság (Basic Law: Human Dignity and Freedom), bár a progresszív liberalizmus látszatát kelti, valójában ideológiai alapokon nyugvó alapvető megkülönböztetést takar.

A jog határai flexibilisek és könnyedén befolyásolhatók a politikai, nemzeti vagy más érdekcsoportok érdekei alapján. Ezért ma is, az „alkotmányos forradalom” után is mindennapos lehet a tárgyalás nélküli fogvatartás, a kínzás, a kiutasítás és más kollektív jellemű büntetés, amely a nem zsidó lakosságot sújtja. Tehát a „forradalom” ellenére – vagy éppen ennek köszönhetően – Izraelben továbbra is, sőt, egyre inkább jelen van az etnikai/nemzeti alapú diszkrimináció.

Barna Judit